

6.11 ІНШІ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Конярство історично займало особливе місце серед інших галузей тваринництва. Різноманітне використання коня людиною визначило різноманіття порід коней і сприяло виникненню і швидкому розвитку науки і практики про коня – ***інпології*** (грец. «hippos» – кінь +logos – наука), що ставила за мету вивчити коня як живий організм і розробити заходи ефективного його використання. Значення коня в житті людини змінювалось у залежності від розвитку виробничих сил, суспільного і політичного устрою, соціально-економічних умов, науково-технічного прогресу.

Україна має багаті традиції розведення коней. Трипілля, поруч з Дворіччям і Пафою, було одним із світових центрів одомашнення коней. Високий рівень розвитку конярства в періоди Київської Русі, запорізького козацтва (XVI-XVIII ст.). Протягом XIX і початку XX сторіч розвиток конярства стимулювався військовою діяльністю країн та інтенсифікацією розвитку сільського господарства..

Особливості біології розмноження коней. Понад 6,5 тисяч років минуло з часу одомашнення людиною диких коней на степових територіях сучасної України. Біля 400 порід коней виведено за цей період у різні історичні часи і різних країнах світу, серед них аборигені, заводські (спеціалізовані й комбіновані) верхові, упряжні, робочі, вагоовозні, м'ясні, молочні, спортивні тощо. До м'ясних порід відносять казахську джабе, башкирську, алтайську, бурятську, тувінську, якутську, кушумську, хакаську, мінусинську, приобську, кустанайський та новокиргизський типи тощо, яких розводять, головним чином, в умовах табунного утримування. Основні верхові породи коней: арабська чистокровна, чистокровна верхова, ахалтекинська, терська, українська верхова та інші. Упряжні породи – донська, стрілецька, орлово-ростопчинська, руська рисиста та інші. До верхово-в'ючних порід відносять карабахську, гуцульську породи.

У коней майже відсутня сезонність розмноження. Вони можуть проявляти статеву охоту і виділяти сперму в усі сезони року. Господарської

стиглості коні досягають у віці 2-3 роки. У цьому віці молодих кобил вперше парують чи штучно осіменяють.

Тривалість статевого циклу у кобил коливається від 15 до 24 днів, а статева охота може тривати від 3 до 7 днів. Найбільш оптимальний час осіменіння кобил починаючи з 5 до 10 дня після вижеребки. А після початку статевої охоти оптимальний час осіменіння починається з 3-го дня, а далі щоденно до завершення охоти.

Фолікули на яєчниках кобил розвиваються у фолікулярній ямці – малій кривизні яєчника, тому при ректальному дослідженні їх порівняно легко знаходити. Овулюють фолікули починаючи з 3-го дня від початку статевої охоти.

Тривалість жеребності у кобил коливається від 330 до 360 днів. Роди проходять легко. Тому післяродова інволюція матки проходить швидко. І вже через 5 - 10 днів тварина може проявити статеву охоту і запліднитись. Це обумовлено специфікою будови плаценти у кобил. Найчастіше народжується одне лоша, хоча відомий випадок, коли кобила народила четверо лошат, а по двоє лошат родить 1-1,5% кобил.

Коні відносяться до найбільш довгоживучих сільськогосподарських ссавців. Тільки репродуктивну функцію вони зберігають понад 20 років. Важливою умовою ефективного ведення конярства є одержання щорічно від кожної кобили лошати. В умовах конезаводів і господарств одержують по 90 і більше лошат з розрахунку на 100 маток. Однією з головних умов забезпечення ефективного відтворення коней та поліпшення їх якості є правильно організоване парування, найбільш повне використання досягнень сучасної біотехнології і передової практики світового конярства. Штучне осіменіння у конярстві застосовують з часів роботи І.І. Іванова, який в Асканії-Нова в умовах виробництва проводив штучне осіменіння коней з 1903 року. Воно, застосовується і зараз, як зоотехнічний метод для одержання більшої кількості приплоду від висококласних, оцінених за якістю потомства плідників при найменших затратах. Штучне осіменіння в конярстві є дуже важливим і ветеринарним заходом.

Організація відтворення коней є важливою ланкою племінної роботи і

включає визначення часу проведення парувальної компанії, акушерсько-гінекологічну диспансеризацію кобил, розробку плану осіменіння і вижеребки маток, розробка режиму експлуатації репродуктивних тварин, їх годівля та утримання тощо.

Конче важливим є дотримання оператором техніки безпеки при проведенні парування і штучного осіменіння кобил. При цьому кобил і жеребців слід розкувати – кобил на задні ноги, а жеребців на передні. Якщо через якісь причини кобилу не можна розковувати, то на її ноги надягають спеціальні башмаки. Під час парування, осіменіння і ректального дослідження на кобилу надягають шлею, яку закріплюють на путових суглобах.

В Україні функціонує 14 кінних заводів (найбільш відомі з них були засновані: Деркульський у 1765 році, Стрілецькій у 1803 році, Лимарівський у 1818 році, Новоолександрівський у 1823 році, Провальський у 1842 році, Дубровський у 1888 році) і 171 племена ферма, які розводять 17 порід коней. У 1916 році в Україні нараховувалось до 6,5 млн. коней. З 1930 року почалось зниження поголів'я коней. Після завершення Другої світової війни ці тенденції набули стійкого характеру, а з 1953 року, коли була ліквідована кавалерія як рід військ, чисельність конярства почала різко знижуватись. З 1991 року почалось зростання поголів'я коней у фермерських та інших приватних господарствах.

В Україні функціонує мережа іподромів, де щорічно оцінюють понад дві тисячі коней рисистих і верхових порід. Провідними є Київський, Одеський, Харківський, Львівський іподроми. Тільки на Київському іподромі щорічно оцінюють понад 600 коней. Стан конярства в Україні за остані 14 років наведений в таблиці 6.11.1.

Таблиця 6.13 Стан конярства в Україні

Показник	Р і к					
	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Погосів'я, всього тис.гол.	753,5	736,6	698,1	698,1	698,1	684,3

У т.ч у приватному секторі: голів	26,9	190,5	390,5	390,5	390,5	494,7
%	3,6	25,9	55,9	55,9	55,9	72,3
Кобил, тис. голів	206,0	207,5	212,4	212,4	212,4	226,5
%	27,3	28,2	30,4	30,4	30,4	33,1
Вихід лошат на 100 кобил від трьох років і старше	31,0	33,1	32,4	32,4	32,4	34,2

М'ясна продуктивність коней не поступається великій рогатій худобі. Убійний вихід у коней залежить від вгодованості, віку, статі та породи. На 1 кг кісток у коней припадає 4-4,3 кг м'яса. Для харчування використовують і субпродукти (печінку, язик, серце, легені, голову, мозок), що становлять до 10% маси тіла тварини.

М'ясо коней характеризується пониженим вмістом жиру. Його склад приблизно такий: води 74,2%, білків 21,6%, жиру 2,5%, золи 1% при калорійності 1364 ккал. М'ясо коней містить біологічно активні речовини, що нейтралізують токсини туберкульозної палочки та інших мікробів. Воно багате на залізо, фосфор, кальцій, а також містить кобальт, йод, мідь. Цінність м'яса коней визначається кольором, ароматом, смаком, розподілом та складом жиру, вітамінами.

Висока цінність жиру коней. Він має низьку температуру плавлення (28-32°C) і значний вміст вітаміну А та ненасичених жирних кислот (линолевої, ліноленової, арахідонової). Цей жир легко засвоюється і позитивно впливає на обмін холестерину, профілактує його відкладання на стінках кровеносних судин, попереджує атеросклероз, гіпертонію, інфаркт та інші серцево-судинні хвороби.

Молочна продуктивність коней. Секреція молока в молочній залозі кобил здійснюється за умови частого доїння, тому в природніх умовах лоша ссе матір 50-60 разів протягом доби, таким чином стимулюючи вироблення молока. Доять кобил з інтервалом 1,5-2 години. Тривалість лактації у них становить 6-8 місяців, а в холостих – довше року. Найвищу молочну продуктивність кобили

мають від 3-4-ої лактації до 15 років. Молочна продуктивність кобил становить у середньому 2000-2500 кг, а рекордна 6100 кг за лактацію.

Молоко кобил містить жиру – 1,52-1,72%, білку 1,71-2,7%, цукру 6,32-6,56%, до 800 мг кальцію та до 500 мг фосфору на 1 л молока, воно багате на калій, натрій, кобальт, мідь, йод, марганець, цинк, зплізо, вітаміни С, А, Е, групи В тощо.

Вже з V сторіччя до нашої ери з молока кобил виробляли кумис – цінний спрагуутоляючий і лікувальний напій.

Конярство забезпечує одержання такої цінної сировини, як шкіри, хутраволосся, копитного рогу тощо.

У наші дні досить інтенсивно в Україні (зокрема, в Закарпатській, Івано-Франківській областях) і світі розвивається кінний туризм.

Для утримування коней будують і облаштовують конюшні для жеребців-плідників, кобил і молодняка з денниками або для групового утримування.

Поять коней не менше трьох разів протягом доби, а в спекотну погоду кратність напування збільшують, але неможна напувати розігритих коней одразу після завершення роботи.

Кролівництво – допоміжна галузь тваринництва, що забезпечує виробництво дієтичного м'яса, хутра, пуху, шкіри тощо. Кролі характеризуються високою плодючістю, багатопліддям і скоростиглістю. Кролів відносять до класу ссавців, ряду гризунів (травоїдних), родини заячих, виду кролів. Одомашнені кролі на початку нашої ери. Батьківщиною свійських кролів вважають Іспанію та Францію. На території України і Росії кролів розводять з XI сторіччя.

Статевої зрілості кролі досягають у віці 3-3,5 місяців, але парувати їх слід при досягненні живої маси крупними породами 3,5 кг, середніми 2,5 кг. Сезонність розмноження у кролів майже відсутня. Статевий цикл у них триває 8-9 днів. Найкращий час парування кролів влітку з 6 до 9 та з 19 до 21 години, а взимку – з 9 до 11 та з 15 до 17 години. Для парування самок підсаджують у клітку до самця. Через 10-15 днів після парування вже можна точно визначити крільність матки. Крільність у самок триває 30 днів. При народженні кроленята мають масу 40-64 г. Самки можуть суміщати крільність з лактацією,

тому здатні давати 4-5 окроли протягом року.

У молоці кролематок 13-27% жиру, 10-15% білку, 1,8-2,1% молочного цукру, 2,6% мінеральних речовин. Висока поживність молока забезпечує швидкий розвиток кроленят, вже на 5-7-й день життя вони покриваються шерстю і їх жива маса подвоюється, на 10-11-й день починають бачити, на 15-20-й день вилазять з гнізда.

Кроленята народжуються голими і сліпими. Відлучають кроленят від матки у віці 1,5-2 місяці при досягненні живої маси 0,9-1,2 кг. Утримують самок окремо від самців; якщо такої можливості нема, то самців каструють.

Тривалість життя кролів сягає 5-8 років.

У кролівництві застосовують як чистопородне розведення, так і міжпородне схрещування з метою одержання ефекту гетерозису.

Основні породи кролів. За характером продуктивності в кролівництві розрізняють м'ясо'-шкурні, короткошерстні, пухові і м'ясні породи, а за розмірами і живою масою – крупні, середні, дрібні породи. М'ясо-хутрового напрямку є радянська шиншилла (виведені в звірогосподарствах Саратовської і Новосибірської областей), сірий велетень (виведена в звірогосподарстві “Петровський” Полтавської області), білий велетень (виведені в Бельгії і Німеччина), срибляста, віденська голуба, каліфорнійська біла, новозеландська біла, біла пухова (виведена в звірогосподарствах Кіровської, Курської областей та Татарської автономної республіки Росії), російська горностаєва та інші. Нині відомо понад 60 порід кролів.

Здорові кролики мають міцний тулуб, живі чисті очі, блискучий щільний волосяний покрив. Вони рухливі і добре вгодовані. Кролів незадовільної тілобудови, з виступаючими стегнами, витягнутою головою, неправильною постановкою вух із звисаючими кінчиками, провислою спиною чи животом, з кривими лапами, кудлатим волоссям, що випадає, для розведення не використовують.

Годівля кролів. У кролівництві застосовують комбінований і сухий типи годівлі. При комбінованому типі використовують концентровані, соковиті, зелені і грубі корми. Сухий тип годівлі базується на використанні повнораціональних гранульованих кормів. Основними кормами для кролів є трава,

сіно, силос, сінаж, гілковий корм, коренебульбоплоди, баштанні концентровані. Для годівлі кролів використовують зерно злакових і бобових рослин. Кращим кормом є овес, який згодовують у натуральному вигляді. Ячмінь слід подрібнювати, оскільки його оболонка у кролів слабо перетравлюється і викликає розлади травлення. Для збагачення раціону білками дають макуху, жмих, м'ясокісткове і рибне борошно. Краще концентровані корми кролям згодовувати у вигляді гранул або комбікорму.

Кролі добре поїдають харчові відходи. Але не можна згодовувати запліснявілі корми.

Соковитими кормами для кролів можуть бути овочі, коренебульбоплоди, зокрема, морква, капуста, турнепс, ріпа, редька тощо. Червоних буряків кролям краще не згодовувати, а кормових обмежувати, оскільки їх органічні кислоти викликають розлади травлення, особливо у молодняка. Кролі добре поїдають гарбузи, кабачки та їх бадилля, а також зелені конюшину, люцерну, еспарцет, вику, овес, горох та їх суміші. Зелену масу перед згодовуванням підв'ялюють.

Добрим грубим кормом для кролів є сіно, гілковий корм.

Кролі характеризуються капрофілією – поїданням власного калу, що містить неперетравлені поживні речовини, мікробний білок, вітаміни групи В і мікроелементи.

Потребу кролів у поживних речовинах і норму годівлі встановлюють з врахуванням статі, віку, живої маси, фізіологічного стану, сезону року. У кролівництві застосовують комбінований і сухий типи годівлі. За умови комбінованого типу з концентрованих, соковитих, зелених і грубих кормів готують мішанки, а при сухому – використовують повнораціонні гранульовані корми.

Дорослих тварин годують два, молодих три рази протягом дня у чітко визначений час. Вночі кролі споживають до 60% добової норми корму. Поють кролів чистою і свіжою водою.

Утримують кролів у залежності від природно-кліматичних умов і можливостей господарства в клітках, спеціальних ямах, крільниках з регульованим мікрокліматом.

М'ясо кролів смачне і за поживністю наближається до курячого. Шкіру

кролів використовують для виготовлення замши, легкого взуття, галантерейних виробів. Хутро кролів використовують як у натуральному вигляді, так і в імітованому під морського котика, нутрію, видру, білку, соболя, песця тощо. Кролів широко використовують в наукових лабораторіях для біологічних і медичних досліджень.

Бджільництво Серед багатотисячного різноманіття видів комах людина одомашнила лише два види – шовкопрядів і бджіл, які є базою бджільництва. Бджільництво – галузь тваринництва, що займається розведенням бджіл з метою одержання меду, воску, маточкового молока, отрути бджіл (апітоксин), прополісу, а також для запилення сільськогосподарських культур (плодових, ягідних, кормових, технічних, овочевих, бахчових, зернових) з метою підвищення їх врожайності.

Бджільництво – один із стародавніх промислів людини. Протягом свого історичного розвитку бджільництво пройшло декілька етапів:

- дике бджільництво – суть його полягає в тому, що мед збирали від диких бджіл, які жили в дуплах дерев;
- колодне бджільництво (бортнічестність) – утримування бджів у колодах, що не розбираються;
- рамкове бджільництво – розведення бджіл з використанням рамок, започаткував його український практик і вчений бджільництва П.І. Прокопович, який у 1814 році винайшов і вперше в світі сконструював розбірний рамковий вулик, а також розробив систему ефективних заходів підвищення ефективності бджільництва.

Найбільш поширені в Україні породи бджіл: карпатська, українська та інші.

Запилення рослин бджолами підвищує врожайність до 60%. З цією метою вулики з бджолами перевозять до полів, забезпечують бджіл чистою водою. У залежності від культури ставлять різну кількість вуликів для запилення. Так, на 1 га гречки слід ставити 2-3 бджолосім'ї, 1 га еспарцету 3-4, а 1 га соняшнику 1 бджолосім'ю.

Бджоли поширені скрізь, де є квіткові рослини. Вони відносяться до підряду жалячих перетинчастокрилих. Ці комахи мають третій рівень

організації життя, утворюють бджолину сім'ю – своєрідний складний організм, який складається з декілької тисяч (60-80 тис., які живуть лише один сезон) робочих бджіл, декількох сотень трутнів і однієї матки (яка з весни до осені відкладає 2-2,5 тисяч яєць, живе до 5 років.). Бджолина сім'я здатна збирати велику кількість меду і квіткового пилу, забезпечувати розмноження, захищатись від ворогів, підтримувати оптимальну температуру і вологість у вулику тощо. Кожна бджолина сім'я має свої особливості: специфічний запах, агресивність, здатність до збирання меду (за сезон нормальна сім'я може зібрати до 200 кг меду, у т.ч. – до 100 кг товарного), прополісуванню гнізда, зимостійкості, роїння. Ці особливості сім'я зберігає до тих пір, доки в ній живе одна й та ж матка.

В Україні бджільництво розвивалось у всі часи, нині нараховується понад 2,6 мільйонів бджолиних сімей і виробляють 12-16 тис. т меду. Бджіл розводять у всіх природно-кліматичних зонах країни. Найвищу продуктивність бджільництво має в зонах Лісостепу і Степу.

За кордоном бджільництво розвинене в Росії, Польщі, Румунії, Білорусі, Чехії, Словатчині, Франції, США, Мексиці, Канаді, Австралії та інших країнах.